

การศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
The Study Of Sufficienct Economy Principles In The Life Of The Community
Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Lamphun Province

พระพัฒนา ปญญาสาโร (พุทธานาส)

Phra Phattana Panyasalo (Phuttamat)

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mculp2557@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏใน คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีปรากฏในอานันยสูตร การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมมีกตสังวัตตนิกรธรรม หลักโภค วิภาคธรรม ในการใช้จ่ายแบ่งทรัพย์ หลักสันโดษ การมีภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดีเป็นไปตามหลักการพึ่งตนเอง หลักในกุล จิรัฏฐิติธรรม และหลักสัปปุริสธรรม การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตใช้การพิจารณา จากความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่เน้นความสมดุล คือพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน มา ประกอบการตัดสินใจ ในเรื่องต่างๆ เป็นขั้นเป็นตอน มีจิตใจเข้มแข็ง ฝึกตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี การปรับตัวมี ความสามารถที่จะเผชิญและยอมรับความจริงของชีวิต พัฒนาการเองให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่อง ผลที่ได้จากการ ประยุกต์ใช้ชุมชนค่านึงประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการใช้และจัดการทรัพยากร ร่วมกัน ประพฤติตนอยู่ในศีล 5 และนำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจนประสบความสำเร็จตามอัตภาพ

คำสำคัญ : หลักเศรษฐกิจพอเพียง,การดำเนินชีวิต,หลักพุทธธรรม

Abstracts

This research paper studies the principles of sufficiency economy in the life of the community. It is a qualitative research that is researching information from documents. And field data collection The research results were found that Sufficiency economy principles that appear in Buddhist scriptures. Appeared in Ananya Sutra Compliance with the principles of Dhamma Mikatthasangwatthaniktham Principle In seclusion spending, having a good self-reliance follows the self-reliance principle. Main in Kuljirat Thititham And the Sappuris dharma principle Applying the principle of sufficiency economy in life is based on the self-reliance as the main. The emphasis is on balance, being modest, rational and immune. Come to the decision In various matters Step by step Have a strong mind, self-training, have a good consciousness Adaptation has

the ability to face and accept the truths of life. Develop oneself to have continuous learning The results obtained from the application of the community take into account the personal and public interests. With and supporting each other Resources are used and managed together. Behave in the 5 precepts and apply the principles of Buddhism to life until the happiness of one's life

Keyword: Principles of sufficiency economy, in the life, Principles of Buddhism

บทนำ

หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักความประพัตติที่ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้ผู้ครองเรือนสามารถดำเนินชีวิตเป็นปกติสุข เป็นข้อประพัตติ ปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม จริยะ อันประเสริฐ หรือการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ (ที.ปา. (ไทย) 11/315/302.) สอดคล้องกับหลักการดำเนินชีวิตในทางพระพุทธศาสนาเริ่มต้นด้วยการสมาทานทั้งวันพฤติกกรรมที่ไม่ดีต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นมนุษย์สมบูรณ์ในแต่ละชุมชน ล้วนแล้วแต่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน คนในชุมชนมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา อีกทั้งชุมชนต่างๆ ยังมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เป็นถึงเป้าหมายของวิสัยทัศน์ของเทศบาลที่ว่าลำพูนเป็นเมืองเก่าที่มีเสน่ห์ มีคุณภาพชีวิตที่ดี บนวิถีความพอเพียง

หลักธรรมของพระพุทธศาสนานั้นมีส่วนสำคัญ และศาสนายังเป็นสื่อกลางที่สามารถนำมาเป็นแกนหลักในการสร้างเสริมคุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ความมุ่งหวังที่จะดำเนินการส่งเสริม ให้คนไทยได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีวิถีชีวิตที่ดีงามภายใต้ หลักธรรมทางศาสนาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ เป็น สังคมคุณธรรม อย่างสมดุลและยั่งยืน สามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน อันเป็นการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืนตลอดไป ดังนั้น ทางผู้ศึกษาวิจัย ได้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในการดำเนินชีวิต ตลอดถึงสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิต จึงได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นการศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ที่มา และความสำคัญของหลักเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย และวิเคราะห์หลักการบูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนว่าเป็นอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิถีการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย
3. เพื่อวิเคราะห์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย 3) เพื่อวิเคราะห์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต ของชุมชนในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อันประกอบไปด้วย กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ชั้นการศึกษาเอกสาร ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักศีล 5 และหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งแหล่งข้อมูล 1) แหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, 2539. 2) แหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาข้อมูลจากงานวิจัย หนังสือ เอกสารและตำราวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักการดำเนินชีวิตและหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการประยุกต์ใช้ดำเนินชีวิต

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบล ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ประกอบไปด้วยพระสงฆ์พุทธศาสนิกชน จำนวน 23 รูป/คน การศึกษาคั้งนี้ได้จำกัดขอบเขตพื้นที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จำนวน 17 ชุมชน

เครื่องมือในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยคั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบทางการศึกษาหลักการบูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากประชากรที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นของหลักการบูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแบบพรรณนาโดยใช้เทคนิคในการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดครบถ้วนแล้ว นำผลการวิจัยสรุปเป็นข้อเสนอแนะและ จัดทำเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้อัน 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ประกอบด้วย 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล 3) มีภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดี 4) มีเงื่อนไขด้านความรู้ 5) มีเงื่อนไขด้านคุณธรรม ซึ่งอธิบายตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้ว่า พอประมาณ คือเพียงปานกลาง คำว่าประมาณตน ประมาณตัว คือสำนึกในฐานะของตน เจียมตัว ไม่ทำอะไรเกินฐานะของตน ตามความหมายในทางโลก คือการรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่ทำอะไรเกินตัว เกินกำลังที่หามาได้ ส่วน ความหมายในทางธรรมแห่งการปฏิบัติหรือวิถีดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับกระบวนการดับทุกข์ เรียกว่าทางสายกลาง หรือทางดำเนินชีวิตที่เป็นกลาง ตามธรรมชาติ สอดคล้องกับกฎธรรมชาติพอเหมาะพอดีที่จะให้เกิดผลตามกระบวนการดับทุกข์ของธรรมชาติ แนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือการนำคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเป็นรูปธรรม หลักจริยธรรมดังกล่าว คือหลักการเดินสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทาในระดับโลกียธรรม การเดินทางสายกลาง ความเป็นรู้จักพอในการบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเน้นการลดละ เลิก อบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักเบญจศีล และเบญจธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นวิถีพุทธ แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประหยัด ลดละความฟุ้งเฟ้อ ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น

หลักเศรษฐกิจพอเพียงจากคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกได้กล่าวถึงความสุข ความเจริญแห่งชีวิต และสังคมตลอดถึงความสะดวกสบายประการต่างๆ ในเรื่องความสุขนี้ทางพระพุทธศาสนาได้สอนถึง ความสุขของมนุษย์ โดยเฉพาะคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนผู้เลี้ยงชีวิตอยู่อย่างเหมาะสม เป็นสุขของคฤหัสถ์ผู้ที่ไม่เป็นหนี้ มีปรากฏในอานนยสูตร สูตรว่าด้วยความสุขที่เกิดจากความไม่เป็นหนี้ว่า สุข 4 ประการนี้ คฤหัสถ์ผู้บริโรคนาม พึงได้รับตามกาล ตามสมัย คือ อตฺถิสุข (สุขเกิดจากความมีทรัพย์) โภคสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์) อานนยสุข (สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้) และ อนวัชชสุข (สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ) นอกจากนี้ไม่เป็นหนี้สินแล้ว การจัดการทรัพย์สมบัติที่หามาได้ก็เป็นหลักของเศรษฐกิจพอเพียงอีกอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติ ผู้ที่จะเรียกได้ว่ารู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ที่หามาได้ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างฐานะได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่เกษตรกรอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรม

การปฏิบัติตามหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น หรือการปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ประการ เมื่อหาทรัพย์สมบัติมาได้เรียบร้อยแล้ว ก็รู้จักจัดสรรทรัพย์สมบัติที่ตนเองหามาได้ โดยถือเอาหลักธรรมในการใช้จ่ายแบ่งทรัพย์ หรือหลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็น 4 ส่วน ที่เรียกว่าโภควิภาคธรรม 4 ประการ ขึ้นจับจ่ายกินใช้ การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและคนอื่น หลักเศรษฐกิจพอเพียงจากคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกได้กล่าวถึงหลักการสร้างตนหรือ หลักธรรมที่อำนวยประโยชน์สุขที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ประการไว้ปรากฏ ในที่ฆชาณสูตร ว่า ธรรม 4 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้เพื่อสุขในภพนี้แก่กุลบุตร หลักสันโดษ หลักสันโดษ มุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองได้มา และใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ให้

บุคคลรู้จักประมาณ ได้แก่การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ้งเฟ้อ ความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่ทะเลาะทะเลาะกันต่อสู้อยู่ และเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สันโดษ มีความหมาย 3 นัยคือ ยินดีสิ่งที่เป็นของตน ยินดีในสิ่งที่มีอยู่ และ ยินดีด้วยใจที่มั่นคง เมื่อนำไปปฏิบัติแล้วย่อมประสบความสำเร็จกับ ชีวิตได้อย่างธรรมที่มีอำนาจสูงสุดของธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง อิทัปปัจจยตา ที่เกี่ยวเนื่องเป็นเหตุเป็นผลของกันและกันว่าเมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นของสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้ย่อมดับไป หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในกุลสูตร ได้กล่าวถึงหลักวิธีการของ สันโดษที่เป็น หลักในกุลจิริฎฐิติธรรม หมายถึงคุณธรรมสำหรับความดำรงตั้งมั่นยังยืนของตระกูลหรือธรรมที่เป็นเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักสัปปุริสธรรมแก่บริษัทตามโอกาสสถานที่ต่าง ๆ กัน ซึ่งคุณสมบัติที่แสดงออกถึงภาวะความเป็นผู้นำที่ต้นนั้น ในความหมายของพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยหลักธรรม 7 ประการ โดยสามารถประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักสัปปุริสธรรมโดยสมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นย่อมได้ชื่อว่าเป็น ผู้ที่พระพุทธเจ้ายกย่องว่าเป็น สัตบุรุษ หรือ คนดีแท้หรือ มนุษย์โดยสมบูรณ์

วิธีการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย พบว่า ที่มาของหลักเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศไทย เป็นระบบเศรษฐกิจที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดชฯ บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ทรงดำริขึ้น เพื่อแสวงหาทางออกจากวิกฤตเศรษฐกิจให้กับสังคมไทย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือการทำที่ตนเองได้ วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน เน้นให้คนในชุมชนพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพอเพียง ไปจนถึงขั้นการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพและเสริมทักษะทางวิชาการที่หลากหลาย ใช้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยวิธีการยึดหลักแห่งความถูกต้องดีงาม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

องค์ประกอบของหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีองค์ประกอบอยู่ 5 ส่วนด้วยกันเรียกว่า สามห่วง สองเงื่อนไข มีที่มาจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วย สามห่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว สองเงื่อนไข ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียงและมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรินั้นมีหลัก พิจารณาเริ่มแรกเป็นกรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการ มองโลกเชิงระบบ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงคุณลักษณะและความยั่งยืนในการพัฒนาทั้งนี้ คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมา ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

เงื่อนไขความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับพอเพียงต้องอาศัยความรู้ คือมีความรู้ในหลักวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน เพื่อประโยชน์ใน การนำไปใช้ในโอกาสต่างๆ นอกจากนั้นต้องมีความรอบคอบ เงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ด้านจิตใจ ปัญญา ต้องตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต การที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเริ่มจากความรู้ความเข้าใจที่ ถูกต้องว่าเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร และมีหลักการสำคัญอะไรบ้างที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางใน การปฏิบัติตลอดจนเห็นถึงประโยชน์จากการที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้จึงจะเกิดความสนใจที่จะทดลองนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสุขที่เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการและทักษะต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตและเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการรวมทั้งยังเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประชากร ของประเทศโดยเชื่อในความคิดที่ว่า ถ้าบุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนาในด้านต่างๆ ก็จะทำให้ได้ และรวดเร็วขึ้น คนมีคุณภาพ เป็นคนดีคนที่มีความรู้และประพฤติดีไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นในสังคมและมี เมตตากรุณาตนเองและผู้อื่น เป็นคนใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวม มองการณ์ไกลไม่ประมาทและมีศีลธรรม

ด้านวิเคราะห์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน พบว่า การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตเมืองลำพูน ใช้การพิจารณาจากความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่เน้นความสมดุล คือพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน มาประกอบการตัดสินใจ ในเรื่องต่างๆ เป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดีพอเหมาะ พอควร และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งประกอบไปด้วยด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง ฝึกตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม และนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับจิตใจสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกิจวัตรประจำวันของตนเองได้ทุกอิริยาบถ 1) การตื่นนอน 2) ขณะดื่มน้ำ 3) ขณะเดินไปเดินมา 4) ขณะทำอาหาร 5) ขณะขับรถ ด้านจิตใจจึงเป็นส่วนแรกของการนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเองในการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านการปรับตัว โดยทั่วไปบุคคลนั้นก็พยายามปรับตัว ตามสภาพที่เป็นปัญหาที่เขา กำลังเผชิญอยู่นั้น ผลของความพยายามของบุคคลที่พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตน มีความสามารถที่จะเผชิญและยอมรับ ความจริงของชีวิต ซึ่งในปัจจุบันสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี ข่าวสาร ประเพณี วัฒนธรรม ต่างๆ ด้านวางแผนการดำเนินชีวิต พัฒนาตนเอง ให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่องสร้างวินัยกับตนเอง โดยเฉพาะ วินัยทางการเงิน หมั่นพิจารณาความคิด ตัดสินใจแก้ปัญหา เป็นระบบโดยใช้ความรู้พัฒนาจิตใจ ให้ลด ละ เลิก อบายมุข กิเลส ตัณหา ความโกรธ ความหลง จดบันทึกและทำบัญชีรับ-จ่าย พัฒนาตนเองและครอบครัว สอดคล้องกับหลักโภชนาการ

ด้านการประกอบสัมมาอาชีพ การทำมาหากินด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ตลอดจนไม่แสวงหาทรัพย์สินทางที่ผิด โครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในเขตเมืองลำพูน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านพาณิชย์กรรม และการบริการด้านการค้าที่สำคัญ ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน สมควรตามอัตภาพ และฐานะ

ของตนประกอบอาชีพสุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทนใช้ชีวิตเรียบง่าย โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ด้านวัฒนธรรม มีการสืบทอดวิถีชีวิตดั้งเดิม ของบรรพบุรุษไว้อย่างดี ลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่เป็นแบบฉบับของชาวล้านนา ที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน นับว่าเป็นทุนทางสังคมของชุมชนอย่างยิ่ง วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การจัดการและการควบคุมทางสังคม ทางชุมชนยังมีการถ่ายทอดพิธีกรรมหลายๆ วิธีด้วยกัน ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมาสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมีเหตุผล ความพอดี และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การประยุกต์ใช้กับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรม ซึ่งแต่เดิมชุมชนตกอยู่ในสถานะที่เป็นผู้ถูกท่องเที่ยว ตั้งรับอยู่ในพื้นที่ ขณะที่แนวทางใหม่นี้เป็นการสนับสนุนให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง เพื่อให้ตอบโจทย์เรื่องเศรษฐกิจรายได้ทั้งของบุคคลและของกลุ่ม

ด้านชุมชนและสังคม ในชุมชนเมืองลำพูนยังมีระบบครอบครัวและเครือญาติ ความเป็นเครือญาติของชาวชุมชนทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดมีความผูกพันกันอย่างสมครสมานสามัคคีในชุมชน เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่ง พบเห็นได้ทั่วไปผ่านกิจกรรมของชุมชน การจัดระเบียบทางสังคม จารีต ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน วิธีการดำเนินชีวิตในระบบครอบครัวและเครือญาติของชุมชนจึงเป็นสังคมที่มีความสำคัญในระดับสูง

ปัญหา อุปสรรคในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เป็นปัญหาในภาพรวม ประกอบด้วย 1) ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนมีน้อยมาก ในการกำหนดกิจกรรมพัฒนาชุมชน การนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชุมชน จะมีปัญหาด้านการสื่อสาร 2) บางชุมชน ไม่มีการนำมาแจ้งให้สมาชิกภายในชุมชนได้รับทราบโดยเฉพาะเรื่องงบประมาณต่างๆ 3) ผู้คนในชุมชนมีคนที่อยู่ในพื้นที่จริงๆ และคนต่างถิ่น การนำหลักเศรษฐกิจมาประยุกต์ใช้ก็จะได้ผลในบางชุมชน 4) คนในชุมชน และคณะกรรมการมีเวลาช่วยงานน้อย 5) ประชาชนมีความสับสนในการแบ่งเขตชุมชน 6) ปัญหาในชุมชนมีคนบางกลุ่มบางพวกแบ่งพรรคพวกทำให้ขาดความร่วมมือและความสามัคคีในหมู่คณะ

ผลที่ได้จากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ 1) ใช้หลักทางสายกลาง 2) ให้ความสำคัญกับความพอประมาณ 3) ด้านจิตใจยึดหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน โดยมีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชน มีเมตตา เอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รู้รักสามัคคี 4) ด้านสังคม แต่ละชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงการใช้และการจัดการทรัพยากรร่วมกัน 7) ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนให้ความสำคัญกับหลักการประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น 8) ครวเรือนทำสวนครัว 9) ครวเรือนปลูกดอกบายมุข อยู่ในศีล 5 10) การเพิ่มรายได้ ครวเรือนมีอาชีพเสริม 10) การประหยัด มีการออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มอาชีพต่างๆ 11) การเรียนรู้ ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 12) ครวเรือนมีการเรียนรู้ 13) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน 14) การเอื้ออารีต่อกัน ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการดำเนินชีวิตของชุมชนเมืองลำพูน คนในชุมชนให้ความร่วมมือ มีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ เกิดความไว้วางใจ มีการปฏิบัติงานทั้งส่วนตนและส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ชุมชน มีความมั่นคง เป็นที่เชื่อถือ การดำเนินชีวิตของตนเองก็ประสบผลสำเร็จ

อภิปรายผล

หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับหลักธรรม คือการรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่ทำอะไรเกินตัว เกินกำลังที่หามาได้ส่วน ความหมายในทางธรรมแห่งการปฏิบัติหรือวิถีดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับกระบวนการดับทุกข์ เรียกว่าทางสายกลาง หรือทางดำเนินชีวิตที่เป็นกลางตามธรรมชาติ สอดคล้อง**พระมหาขันทอง วชิรปณฺโญ** (2548) พบว่าแม่บทแห่งธรรมสำคัญประการหนึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสั่งสอนโดยชัดเจนคือการรู้จักจักประมาณตน ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของปัญญา และได้ชี้ว่ามีความอดทนตามความหมายในพระพุทธศาสนา ความอดทน ออกล้นครอบคลุมวิถีชีวิตทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความเป็นอยู่ ด้านความรู้สึก ด้านมิติทางสังคม และ ด้านจุดมุ่งหมายสูงสุดสำหรับชีวิต ด้านวิเคราะห์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตตำบลในเมือง ใช้การพิจารณาจากความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่เน้นความสมดุล คือพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน มาประกอบการตัดสินใจ ในเรื่องต่างๆ เป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งประกอบไปด้วยด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง ฝึกตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประณีประนอม และนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก**สมยศ ไชยภักดี** (2554)พบว่าการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนเขตตำบลชะเมา อำเภอปากพะนึ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช ระดับทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ กลุ่มตัวอย่างโดยรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบระดับทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ไม่มีผลต่อระดับทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่มีผลต่อทักษะ ชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับตามจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม ด้านความภาคภูมิใจในตนเอง ด้านการเชื่ออำนาจควบคุมตนเอง และด้าน การสนับสนุนทางสังคม และแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงพบว่า มีการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ครอบคลุมต้องหมั่นดูแลและเอาใจใส่ ควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตในด้านต่างๆ และชุมชนควรจัดโครงการที่เป็นประโยชน์เพื่อสร้างความสามัคคีภายในชุมชน

ส่วนการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้พิจารณาจากความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่เน้นความสมดุล คือพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน มาประกอบการตัดสินใจ ในเรื่องต่างๆ เป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง ฝึกตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประณีประนอม และนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักและดำรงตนอยู่ในศีล 5 มีความไม่ประมาท สอดคล้องกับ**พระครูนิวาทวิริยธรรม** (2558) พบว่าเมื่อพิจารณาถึงหลักคำสอนอันเป็นพื้นฐานทางศาสนาแล้ว ถือว่าเป็นการละเมียดจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ศีล 5 โดยเพราะสุรานั้นเป็นเหตุที่ตั้งของความประมาท เสียดสี อารมณ์เป็นเหตุให้ระเริงหลง ประพฤติทุจริตบาปกรรมด้วยกาย วาจา ใจ ฉะนั้น ผู้ที่เว้นจากบาป และดำเนินตามกรอบของพุทธจริยธรรมเบื้องต้นจำเป็นต้องเว้นจากการดื่มสุรา ศีลโดยพื้นฐานของชุมชนคือศีล 5 หรือเบญจศีลในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องกันไม่ให้ ผู้ที่ปฏิบัติตกไปสู่ความชั่วร้ายทางกายและวาจา และเป็นเครื่องนำความร่มเย็นมาสู่จิตใจ ของผู้ปฏิบัติ นี่เป็นมาตรฐานอย่างต่ำของการจัดระเบียบชีวิตและสังคมของมนุษย์ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะ

แนว การดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท เจือปนไขความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การ ตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับพอเพียงต้องอาศัยความรู้ เจือปนไขคุณธรรม ซึ่งแบ่ง ออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ด้านจิตใจ ปัญญา ต้องตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรม พอเพียงสอดคล้องกับกษกร ขำนาญกิตติชัย และคณะ(2554) พบว่า การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาประกอบด้วย 3 หัว 2 เจือปนไข ได้แก่ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน และ เจือปนไขความรู้และคุณธรรม ในภาพรวมของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้อยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้าน คุณธรรมในการดำเนินชีวิต ลำดับที่ 2 ด้านความรู้ในการดำเนินชีวิต ลำดับที่ 3 มี 2 ด้านที่เท่ากัน ได้แก่ ด้านมี เหตุผลในการดำเนินชีวิต และด้านระบบภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต และลำดับที่ 4 ด้านความพอประมาณในการ ดำเนินชีวิต เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของ แต่ละด้าน พบว่า ด้านความพอประมาณในการดำเนินชีวิต พบว่า นักศึกษา นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ ลำดับที่ 1 คือ รู้จักประมาณตนในการใช้ จ่ายเงินอย่าง ประหยัดตามฐานะตนเอง ลำดับที่ 2 ปฏิบัติด้วยการใช้จ่ายพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยไปตาม กระแสโฆษณา ลำดับที่ 3 สามารถเก็บเงินซื้อสิ่งของตามที่ต้องการได้ ลำดับที่ 4 จัดสรรค่าใช้จ่ายใน แต่ละเดือน และลำดับที่ 5 มีการออมทรัพย์แต่ละเดือน ด้านความมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะ

การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลของการศึกษา เป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำ ชุมชน ผู้มีส่วนขับเคลื่อนชุมชน ซึ่งอาจมีข้อบกพร่องในการนำเสนอเนื้อหาของการวิจัยที่ไม่ครอบคลุมประชากรทุก กลุ่ม ตามกรอบระยะเวลาในการทำวิจัย ซึ่งหากครบทุกกลุ่มอาชีพแล้ว ผลการวิจัยจะมีเนื้อหาสาระที่มากยิ่งขึ้น ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งในเรื่องของการพัฒนาตนเอง และครอบครัว ด้านการประกอบสัมมาอาชีพ การดำรงชีวิตอยู่อย่าง พอดี พอมี พอกิน ด้านวัฒนธรรม ประเพณี การสืบทอดวิถีชีวิตดั้งเดิม ด้านชุมชนและสังคม ทั้งระบบครอบครัวและ เครือญาติ ปัญหา อุปสรรคในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ตลอดจนผลของการนำเอาหลักเศรษฐกิจ พอเพียงมาประยุกต์ใช้จนเกิดผลขึ้น จึงควรมีจัดเวทีในการถ่ายทอด และนำเสนอข้อมูลของการนำเอาหลัก เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้กับคนในชุมชนในโอกาสต่อไป

บรรณานุกรม

1.ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาไทย.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539.

(ข) ข้อมูลวิทยานิพนธ์

1.หนังสือ

เกษม วัฒนชัย. **เส้นทางสู่ความพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร : 21 เซ็นจูรี่, 2551.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, 2549.

บุญมี แทนแก้ว. **ความจริงของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2542.

2. งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

กชกร ชำนาญกิตติชัย และคณะ. “การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2554.

พระมหาชันทอง วชิรปัญญา. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

พระครูนิวาตวิริยธรรม (เพียร คุปคุโณ), “รูปแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาแก้ปัญหาการดื่มสุรา ,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),

ณัฐภาณี บำรุงแจ่ม, “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตของนักศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550). หน้า 30-31.

สมยศ ไชยภักดี, “การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนเขต ตำบลชะเมา อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554), หน้า 87.